

THE SOCIALIZATION PROCESS OF CHILD FOUND IN DIFFICULT SITUATIONS¹

Victor AMARANDI,
PhD Student, Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi

Abstract: One of the most important functions of the family is to educate and train young people for becoming able to integrate into life and social activity. Within the family group, parents directly or indirectly exert educational and formative influences on their children. The family, especially the parents, by their way of behaving, is the most important social model. Also, it represents the first in the order of influences from existing social models. It possesses a decisive influence on children on the formation of their conception of life, behaviour and relationships concerning different social norms and values.

Keywords: family, socialization, integration, prevention, crisis, aggression, education.

Procesul de socializare primara a copilului trebuie analizat din perspectiva functionarii armonioase sau a disfunctionalitatii relatiilor in familie. In prezentul articol vom descrie din punct de vedere teoretic unele situatii mai putin placute prin care copilul traverseaza acesta perioada importanta in formarea lui ca individ social.

Vom sublinia, in special, ce inseamna familia aflata in criza, carentele educative ce se manifesta in habitatul psiho-social al familie, iar in final vom aborda o serie de tipologi ce tin de prevenirea unor obstacole ce stau in calea procesului de socializare a copilului.

Familia aflata in criza. Criza familială este definită ca orice situație care induce apariția stresului în familie, a tulburărilor între membrii ei, amenințând coerența familiei, având ca rezultat ruperea ei.

Natura evenimentului care determină criza poate fi severă și are același impact în orice tip de familie. Aceleași evenimente sunt percepute ca fiind drept "crize" în familiile fragile emoțional, în timp ce în familiile echilibrate sunt considerate doar întâmplări de viață cum ar fi o boală a copilului, pierderea locului fruntaș al copilului în concursurile școlare.

Crizele familiei afectează cel mai mult adulții, dar copilul fiind martor al acestor crize și, de multe ori victimă, nu este ocolit de repercursiunile acestor evenimente. Crizele familiei, prin natura lor pot fi acute sau cronice. Criza acută este autolimitată. După 4-8 săptămâni, timp în care familia parcurge perioada de "șoc", încep să apară soluții de rezolvare. Apoi urmează o retragere defensivă, caracterizată printr-un răspuns emoțional și este urmată de o perioadă de înțelegere, de acceptare a evenimentului și în fine adaptarea familiei la noua situație.

Familiile cu relații dizarmonice constituie și cadrul în care nu pot exista relații normale de comunicare între părinți și copii. În familiile dezorganizate disciplinarea și

¹ PROCESUL DE SOCIALIZARE A COPILULUI AFLAT IN SITUATII DE DIFICULTATE

supravegherea copilului nu are loc la parametri normali. Dezacordul din familie naște permanent o tensiune între membrii acesteia, apare agresivitatea verbală și uneori cea fizică, ce duc la un stres casnic. Ostilitatea permanentă între părinți le induce copiilor agresivitate. Părinții care nu sunt în relații bune între ei, devin nervoși, agresivi și violenți. Părinții deveniți agresivi nu controlează bine activitatea copilului, cu atata mai puțin integrarea lui. Pedepsele dure au mai mult o semnificație sufletească a părintelui decât un comportament vinovat din partea copiilor.

Copilul se simte nemulțumit; metoda violenței nu îl învață pe copil ce trebuie și ce are voie să facă, ci mai degrabă ce nu trebuie să facă. Astfel se ajunge la o relație foarte rece cu copilul, acesta încetând să mai rămână receptiv la măsurile de disciplinare impuse. Această relație cu copilul conduce la agresivitate din partea lui, datorită faptului că măsurile coercitive cresc ostilitatea și agresivitatea.

Dacă părinții provin la rândul lor din familii distruse, nefericite, divorțate există un risc crescut ca și ei să aibă o căsătorie nefericită, să ajungă la divorț și în ultimul moment, implantarea aceluiași tip de relație și în copiii lor. Această categorie de părinți sunt mai des violenți cu copiii lor. Toate evenimentele nefericite din copilăria părinților la vârstă mică constituie factori de risc pentru relații inadecvate părinți-copii. Copiii suferă mult, rămân traumatizați pe termen lung iar procesul lor de socializare se derulează fragmentar cu lipsuri acute în comunicare și relaționare cu alți copii.

Plecând de la cele menționate și având o influență determinantă asupra formării individului conștient de drepturile și îndatoririle ce-i revin în această calitate, funcția socializatoare a familiei se realizează în patru situații:

- situațiile de “educație morală” având la bază relațiile de autoritate prin intermediul cărora i se furnizează copilului regulile morale.
- situațiile de “învățare cognitivă” când copilul deprinde sistemul de cunoștințe, aptitudini și obișnuințe necesare conviețuirii.
- situațiile angajând invenția și imaginația, cu ajutorul cărora se dezvoltă capacitățile creatoare și “gândirea participativă”.
- situațiile de “comunicare psihologică” ce dezvoltă afectivitatea specific umană, având un rol deosebit în echilibrul moral și psihologic al individului.

Asadar, dezagregarea unității structurale și funcționale a familiei, favorizează creșterea fenomenului de devianță și amplificarea comportamentului patologic. Familia dezorganizată constituie terenul unei insuficiente coordonări comportamentale și predispune pe minor la conduită conflictuală. Insa sunt si situatii favorabile in nuceleul unor familii prin care dezvoltarea unor condiții mai complexe de existență prin absorbirea în viața practică într-o mai mare măsură a tuturor persoanelor adulte din familie, precum și angajarea în mod precoce a minorilor în viața relațiilor de grup, implică noi aspecte socio-dinamice cadrului familial.

Carențe educative. Carențele de ordin educativ în viața copilului joacă un rol deosebit în determinarea unor forme comportamentale deficitare și inadecvate, iar factorii cu ponderea și intensitatea cea mai mare sunt:

- dezorganizarea grupului familial având diferite motive: fie abandon, divorț, deces, detenție;

- deprecierea morală și afectivă a climatului conjugal;
- răcirea relațiilor afective dintre părinți și copii;
- insuficiențe ale controlului parental: deficiențe ale stilului educativ, necunoașterea cercului de prieteni ai copilului.

Stim ca climatul educațional este o formațiune psihologică foarte complexă cuprinzând ansamblul de stări psihice, moduri de relaționare interpersonale, atitudini ce caracterizează acel grup familial. Aceeași influență educativă exercitată într-un climat bun va avea cu totul alte efecte desigur pozitive, decât atunci când este exercitat într-un climat educațional rău, deci vor fi efecte negative.

O cercetare sociologica ce și-a propus să investigheze influențele mediului familial asupra rezultatelor școlare ale copiilor, implicit și asupra procesului de integrare, pleacând de la două laturi de subiecți (cu rezultate bune și cu rezultate slabe) în condițiile în care nivelul lor intelectual era asemănător, au obținut următoarele rezultate în urma inventarierii datelor.

Cauzele care au generat eșecul copiilor (cei cu rezultate slabe) s-au constatat:

- lipsa de autoritate din partea mamei
- lipsa de acord între părinți privind probleme de autoritate
- lipsa de calm și stabilitate în comportamentul părinților
- intoleranța părinților față de anumite comportamente ale copilului (intoleranța la zgomot, dezordine, nesupunere)
- pedepse corporale și privațiuni
- intervenții verbale sub forma amenințării, injurii la adresa copilului

Scăderile și greșelile educative ale părinților pot fi considerate diferențiat în funcție de rolurile diferite care revin în mod natural fiecăruia dintre părinți: mamei – afecțiunea, tatălui – autoritatea.

Mama este cea care poate sau nu priva pe copil de afecțiunea echilibrantă atât de necesară dezvoltării sale psihice. Atât mamele ambițioase, protectoare, subiective cât și cele rigide, egoiste, anxioase care nu acordă respectul cuvenit copiilor, greșesc prin atitudinile extreme adoptate care vor avea multe consecințe negative asupra copilului. Reacțiile copilului pot varia de la opoziție și revoltă la reacții pasive și stări de minorat sau imaturitate psihologică.

Greșelile de educație sunt săvârșite de ambii părinți și ele exprimă inegalitățile de atitudine educativă dintre părinți sau lipsa de consecvență în aplicarea normelor educative de către unul sau ambii părinți. O atmosferă familială prea tristă, apăsătoare sau una prea agitată, unde sunt frecvente certurile, injuriile, brutalitățile se repercutează în sens negativ asupra psihicului copilului care își vor pune amprenta asupra modului de a gândi, a simți și de a se comporta a viitorului adolescent, surprinde o calitate semnificativă a familiei, având în vedere diversitatea de persoane pe care le cuprinde – părinți și copii, puternici și slabi, tineri și bătrâni, ființe de sex masculin și ființe de sex feminin, persoane atașate unele de altele prin multiplele legături ale vieții în comun și prin afecțiune – familia formează un eșantion foarte reprezentativ al societății, ale cărei influențe copilul le resimte chiar din prima zi de viață.

În familie găsim amestec de generații, deci confruntare între trecut și viitor și solidaritate profundă care unește pe toți membrii în armonie și simpatie, dar și de conflicte și rivalități. Modul nostru de a vedea, de a simți și de a stabili raporturi cu ceilalți membri ai societății trebuie căutat și în particularitățile conviețuirii cu cei care ne formează familia.

Diversitatea mediului familial oferă copilului și posibilitatea de a se defini și preciza pe sine. Multor părinți, pedagogia familiei le apare ca o sumă de tehnici aplicate mai mult sau mai puțin conștient, tehnici care sunt așezate pe temelia experienței înaintașilor și a tradiției. Dar educația este în egală măsură și un act de creație continuă. În meseria de părinte, P. Osterrieth scrie că fiecare vine cu modele interne anacronice în raport cu familia actuală, fiecare este îndemnat să acționeze, ca tată sau ca mamă conform cu modelele de care este impregnat de la cea mai fragedă vârstă, fiecare este îndemnat să-și joace rolul conformându-se exemplului părinților. Și fiecare în fața unei situații noi și în fața unor principii noi poate fi cuprins de îndoială, dacă nu chiar de anxietate, căci vechile imagini nu se potrivesc cu împrejurările noi.

Tipologii ale acțiunilor de prevenire. Realitatea socială a cunoscut modificări importante manifestate și prin multiplicarea factorilor de risc delictual: crize economice, șomaj, reducerea posibilităților de integrare socială a tinerilor prin inserție profesională, etc. În primele decenii ale secolului al XX-lea, mișcarea îndreptată împotriva abuzului și maltratării copilului a luat o nouă orientare determinată de unele schimbări sociale:

- elaborarea de către tribunalele pentru minori a unei politici având ca scop principal predelevincența și nu delincvența minorilor și abandonarea concepției penologice conform căreia abuzul este numai un act care definește conduita claselor defavorizate.
- deplinul ideii că sărăcia și imoralitatea sunt strâns legate
- abandonarea concepției conform căreia viciile părinților sunt indicii certe ale viitorului caracter al copiilor lor, care nu pot deveni ei înșiși decât la fel de vicioși.

Odată cu aceste schimbări au fost inițiate o serie de politici de protecție și create servicii speciale de asistență a copiilor victime ale abuzului, neglijării și exploatării. Aceste politici erau dirijate la nivelul familiei, plecându-se de la premisa că orice proces de instituționalizare nu face decât să agraveze problemele acestor copii.

Asistența socială în acest domeniu utiliza un model terapeutic centrat mai mult asupra dificultăților psihice ale membrilor familiei decât asupra problemelor cu adevărat dificile din cadrul grupului familial.

In ceea ce privește nivelul prevenției, acesta se derulează pe trei etape:

- Prevenirea primară ce ar consta în activități și programe de informare la nivelul familiei ori al comunității cu privire la drepturile persoanei și măsurile legislative ce o pot apăra odată cu prejudiciul ce i-a fost adus.
- Prevenirea secundară
- Prevenirea terțiară
- La nivelul familiei, prevenția se va orienta spre atingerea următoarelor obiective:

➤ educația privind rostul căsătoriei, dragostei și respectului reciproc; desacralizarea care a atins și această celulă, generând fenomenele patologice, aberante și perverse ce se răsfrâng asupra societății;

➤ servicii de conciliere, terapie maritală pentru a diminua conflictele intra-familiale, și a-l ajuta pe cei doi soți să depășească impasul; informarea, conștientizarea de către aceștia a impactului nefavorabil pe care-l au disensiunile, dizarmoniile în cuplu asupra dezvoltării și integrității ulterioare a copiilor.

➤ Servicii de asistență individuală și de grup axate fie pe consilierea psihologică a unuia dintre membrii cuplului la solicitarea acestuia, fie pe ședințe de terapie cu participarea tuturor membrilor familiei pentru a-l ajuta să-și conștientizeze natura conflictului, cauza nemulțumirilor și ameliorarea, soluționare acestora.

Nicăieri propoziția “prevenirea este mai bună decât vindecarea”, nu are mai mult adevăr decât atunci când ne referim la abuzul față de copii. Este evident că mulți adulți care au eșuat în viață au fost copii care au suferit agonii mari care puteau fi evitate. Prevenția este un proces complex.

Hardiker (1991) subliniază patru nivele de prevenire la nivelul familiei și anume:

1. nivelul primar –prevenire la situația de criză
2. nivelul secundar-munca de a identifica problema
3. nivelul terțiar –a preveni pentru ca problema să devină una mai ușoară
4. nivelul cuaternar –intervenția apare când problema a devenit majoră și are aspectul de a opri viitoarele pericole care pentru copil au o formă serioasă

Creșterea și educarea copilului și ceea ce înseamnă „bun” pentru copil se schimbă de la o cultură la alta, de la o perioadă la alta. Spre exemplu în unele părți ale Indiei, fetițele sunt încă sacrificate zeilor, acest lucru înseamnă că sunt violate de preoți. După aceea ele nu pot ajunge în altă parte decât în stradă. Unele calități ale părinților par a fi de o mai mare importanță decât altele pentru perceperea copilului și a dezvoltării și integrării sale sociale.

Killen Heap 1988 a definit 7 funcții de bază ale părinților :

1. –abilitatea de percepere a copilului în mod realist
2. –abilitatea de a accepta că este responsabilitatea adulților să satisfacă nevoile copilului și nu invers
3. –abilitatea așteptărilor realiste privind colaborarea copilului
4. –abilitatea de a se angaja pozitiv în interacțiunea cu copilul
5. –abilitatea de a avea o relație empatică cu copilul
6. –abilitatea de a da prioritate satisfacerii nevoilor de bază ale copilului
7. –abilitatea de a-și stăpâni propria durere și frustrare fără a o răsfrânge asupra copilului.

La nivelul comunității prevenția se va orienta spre atingerea unor obiective:

➤ Derularea unor activități educative de informare și popularizare cu privire la creșterea numărului familiilor problemă –impactul acestora în producerea și

multiplicarea actelor delictuale (delicvență juvenilă, copiii străzii, copii abuzați, sindromul femeii bătute, sindromul copilului bătut,etc.)

➤ Dezvoltarea unor servicii de mediere comunitară între familiile cu probleme, disfuncții maritale și instituțiile (organizațiile) abilitate să le ofere sprijin.

➤ Servicii de combatere educativă a alcoolismului și a altor forme de toxicomanie ce se infiltrează și uzurpă armonia cuplului.

➤ Sancțiuni educative și reeducative pentru minori.

➤ Înființarea unor centre de zi pentru antrenarea și dezvoltarea abilităților de comunicare, mediere a conflictului între soți sau între minori și părinții lor naturali.

➤ Inițierea unor dezbateri publice pe teme de interes general cum ar fi impactul agresivității mass-mediei asupra conștiinței în formare a tinerilor ori „Alienarea individului și a familiei – consecințe a transformării politico-economice postdecembriste”.

Scopurile prevenției la nivel comunitar ar putea fi încadrate pe mai multe direcții:

➤ pe de o parte depistarea, identificarea populației cu risc victimologic ridicat (familii sărace cu frustrări mari și un potențial afectiv sărac, cu instrumente limitate de soluționare – ieșire din criză) și supunerea acestora unei companii proces de revalorizare, recondiționare. Membrii familiei urmând să-și redefiniească opțiunile de viață și să regăsească soluții ale unei bune adaptări;

➤ dezvoltarea, inițierea unui sistem de supraveghere a familiilor cu indice de violență ridicat (predispuse la acte violente) fie cu un membru depresiv, alcoolic, șomer fie cu un copil ce suferă de tulburări de comportament, știut fiind că și aceasta poate stimula conduite dezechilibrate, iritabilitate crescută. Astfel de familii trebuie supravegheate de psiholog ori să fie sub observația aiutentului social care să intervină la timp;

➤ dezvoltarea unor campanii de mediatizare, informare cu privire la riscurile pe care le poate avea un părinte violent dezechilibrat asupra dezvoltării armonioase a copiilor ori a securității fizice a membrilor familiei. Altfel spus prevenția la nivel comunitar vizează responsabilizarea membrilor, partenerilor sociali, că violența nu se repartizează exclusivist (nu are un caracter izolat) ce se răsfrânge și extinde asemenea unui flagel dacă este ignorată și lăsată doar în seama celor ce se confruntă în mod direct cu ea.

Concluzie: Pentru a delimita cu o mai mare rigoare acțiunile preventive, astfel încât procesul de socializare a copilului să fie unul constant și pozitiv, acestea trebuie subordonate unor principii esențiale, definite deja prin practici din țări europene (Renouard J.M., Robert Ph., 1992). Unul din aceste principii îl vom enumera în cele ce urmează: *acțiunea de intervenție privilegiată și de acțiune preventivă trebuie să se integreze într-un teritoriu determinat. Ca dimensiune poate fi la nivel de comună, oraș, cartier. Acest teritoriu constituie structura asupra căreia acționează un ansamblu de*

acțiuni, ameliorarea habitatului, optimizarea socio-culturală, integrarea profesională; Existența unui parteneriat la nivel local sau regional de colaborare cu toate institutiile pentru aplicarea, monitorizarea strategiilor de integrare socială atât a copilului aflat în dificultate ca rezultat a existenței unor familii aflate în criza.

BIBLIOGRAFIE

Brânzei „Adolescența și adaptarea” Iași, 1974

Ciofu Carmen „Interacțiunea părinți – copii” Ed. Medicală AMALTEA, Buc. 1974

Cristian Bocancea, Ghe. Neamțu, „Elemente asistență socială”, Ed. Polirom, Iași, 1999

Doron Roland, Françoise Parot, „Dicționar psihologic”, Humanitas, București

Emile Durkeim, „Regulile metodei sociologice”, Ed. Științifică, Buc., 1974

Killen Karl „Copilul maltratat”, Ed. Eurobit, 1962

Miftode Vasile, „Teorie și metodă în asistență socială”, Ed. Fundației Axix, Iași, 1994

Mitrofan Nicolae, „Psihologie judiciară”, Casa de Ed. și Presă-„Șansa” SRL, Buc., 1997

Neamțu Gh. „Elemente de asistență socială” Ed. Polirom, Iași, 1999

Păunescu Constantin, „Agresivitatea umană”, Ed. Tehnică, Buc., 1994;

Pirozyuski T., „Patologia agresivității familiale”, Revista Medico- Chirurgicală (supliment), Iași-Socola, 1991

Rădulescu M. Sorin, „Sociologia devianței”, Ed. Victor, 1998

Rădulescu Sorin, D. Bonciu, „Sociologia delincvenței juvenile”, Buc., 1990

Rădulescu M. Sorin, Mircea Peticariu, „Devianța comportamentală și boala psihică”, Ed. Academiei RSR, Buc., 1989